

BoekStart: een spraakmakend programma

Het belang van voorlezen

Voorlezen is niet alleen heel knus, maar het vergroot ook de taal - en spraakontwikkeling, verhoogt het concentratievermogen, prikkelt de fantasie en is ook nog eens goed voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Voorlezen doe je altijd samen en is bij uitstek een vorm van interactie. De meeste ouders beginnen pas met voorlezen als hun kind ongeveer twee jaar oud is. Maar wist je dat je al veel eerder met voorlezen kunt beginnen? Ook al zeggen baby's nog helemaal niets, alleen al door te luisteren leren ze ontzettend veel van taal. Je kan dus niet vroeg genoeg beginnen. Het landelijke programma BoekStart informeert je niet alleen over de taalontwikkeling van je kind, maar geeft je ook tips over geschikte boekjes om voor te lezen aan je baby. Het programma wordt aangeboden door de Bibliotheek in samenwerking met de gemeente, het consultatiebureau en de kinderopvang.

Van nul tot één jaar

Alle baby's houden van contact. Ze willen niet alleen veel geknuffeld worden, maar vinden het ook heerlijk om bekende stemmen te horen. Baby's vinden het fijn als je tegen ze praat en als je vertelt wat je aan het doen bent: 'Ik doe je een schone luier om' of 'Ik geef een kus op je buik'. Praten stelt gerust, het betekent exclusieve aandacht.

Met de leeftijd van ongeveer een maand gaan baby's klinkerklanken maken: 'aah' of 'ooh'. En met zo'n vier à vijf maanden gaan kinderen medeklinkers produceren en die combineren met klinkers. Het zogenaamde brabbelen. Als jij daar vervolgens op reageert, zal je zien dat je kind jou probeert na te doen. Voor je het weet heb je samen een 'goed gesprek'. Je baby zal in het eerste jaar steeds meer in de gaten krijgen dat praten een heel handige manier is om een reactie uit te lokken of iets duidelijk te maken.

Zodra je baby nieuwsgierig om zich heen kijkt, kun je met voorlezen beginnen. Je baby heeft natuurlijk geen idee wat hij met een boek aan moet en zal het in het begin vooral als speelgoed zien. Hij zal het boekje aan een grondig onderzoek onderwerpen met zijn mond, er misschien mee gooien of zwaaien. Maar op schoot samen plaatjes bekijken, vinden baby's helemaal het einde. Vooral die schoot is buitengewoon aantrekkelijk. Kinderen van deze leeftijd kunnen nog geen verhaaltje volgen, maar vinden rijmpjes, liedjes en samen plaatjes bekijken mateloos interessant. Een baby van ongeveer drie maanden zal zich hooguit een paar minuten op een boekje kunnen concentreren. Dat neemt niet weg dat je een paar keer over de dag verspreid een boekje kunt lezen. Bijvoorbeeld voor het slapen gaan of na een voeding.

Kleurige knuffel- of knisperboekjes met herkenbare heldere afbeeldingen en duidelijke contrasten, bijvoorbeeld in zwart-wit, zijn het meest geschikt om mee te beginnen. Hou het vooral eenvoudig. Per afbeelding kun je aanwijzen wat het is en een geluidje maken. Vooral dieren doen het goed: 'Dit is een kip, tok tok'. Zo leer je je kind al heel vroeg plezier te beleven aan voorlezen. Door vaak voor te lezen zal je kind steeds beter begrijpen waar boekjes voor dienen.

Als je baby een half jaar is, kan hij alles wat jij aanwijst waarschijnlijk al redelijk goed volgen. Voorlezen betekent vanaf deze leeftijd vooral goed kijken naar wat je kind leuk vindt. Welke geluiden trekken de aandacht? Door welke plaatjes raakt het gefascineerd? Als je daar op inspeelt, wordt het voorlezen nog aantrekkelijker. En het wordt allemaal nog interessanter als je tijdens het voorlezen gebaren maakt, onwillekeurig zal je kind proberen mee te doen.

Baby's kunnen al in de buik talen onderscheiden op grond van het ritme van de taal. Daarom hebben Nederlandse baby's de voorkeur voor de Nederlandse taal en Italiaanse baby's voor de Italiaanse.

Bron: interview Paula Fikkert, Kleine leermachines, Why's met kleintjes (2013)

Zo rond de negen maanden beginnen kinderen woordjes en korte zinnestjes te begrijpen. Wanneer je bal zegt, zal je kind wellicht z'n blik op de bal richten en als je zegt 'Ik hoor papa thuis komen' is de kans groot dat je kind naar de deur kijkt. Vanaf dat moment kun je ook beginnen met kleine opdrachtjes tijdens het voorlezen. Draai de rollen eens om. Jij noemt iets, grote kans dat je kind het bijbehorende plaatje zal aanwijzen. Als je op vaste momenten op de dag voorleest, zal het voor je kind een vertrouwd iets worden. Pas het bijvoorbeeld in bij het slaapritueel. Door steeds hetzelfde ritueel uit te voeren, zal je baby dit gaan herkennen en die herkenbaarheid geeft een veilig gevoel.

De eerste woordjes

Mama of papa is meestal het eerste woord dat kinderen zeggen. Niet vreemd. De 'a' is namelijk de makkelijkste klank. Daar hoeft je niets voor te doen, alleen je mond open laten vallen. De 'm' en de 'p' zijn lipletters, dus ook betrekkelijk eenvoudig. Mama en papa zijn dus in feite makkelijke woorden. Dat geldt niet alleen voor het Nederlands, in bijna alle talen ter wereld worden ouders met mama en papa aangeduid.

Bron: interview Elwald Vervaeke, Van AA tot Zebra, Why's met kleintjes (2012)

Feest van herkenning

"Ik begon met voorlezen toen Vicky nog maar net geboren was, de wieg stond nog op onze kamer. Als ze 's avonds lag te pruttelen, las ik *Pluk van de Petteflet* voor. Door het horen van mijn stem werd ze rustig. Met twee à drie maanden ben ik overdag begonnen met het bekijken van knisperboekjes en boekjes als *Baby ziet...* Het is ontzettend leuk om de reactie van je kind te zien, als je het lijfje voelt opveren van opwinding bij het zien van een roze varkentje, één van haar lievelingsdieren. Toen ze zo'n tien maanden was, ben ik voor het eerst naar de Bibliotheek gegaan. Vrij laat eigenlijk, want ik wist niet dat ze daar een speciale hoek voor baby's hadden. Nu gaan we om de drie weken. Vicky is dol op rijmpjes en liedjes zingen, al dan niet met gebaren. Dieren, andere kinderen en herkenbare voorwerpen waren favoriet, nog steeds eigenlijk. Daarom bekijken we ook de Blokkergrid en de Allerhande: lepels, klokken, aardbeien en bananen, kortom ons hele huishouden passeert de revue. En bij het zien van al die bekende dingen, die ze al honderd, zo niet duizend keer heeft gezien, is ze steeds weer enthousiast: het is telkens een feest van herkenning. Vicky is net begonnen te praten. In telegramstijl, dat nog wel. Ze zegt nu hap, bal en poes. Wat ik heel bijzonder vind, is dat ze ook varkje zegt, terwijl ze ondertussen met twee vingers op haar neus duwt."

Francien

Uitje

"Isaac was een paar weken oud toen ik begon met het vertellen van verhaaltjes. Ik ben een enorme Star Wars fan, dus wat lag er meer voor de hand? Vooral al die rare namen met hun gekke klanken vond hij leuk. Isaac is inmiddels tweeënhalve en Hugo is ruim een jaar. Ik lees de jongens iedere avond voor. Twee fris gewassen jongetjes in hun schone pyjamaatjes die vol aandacht luisteren: dat is echt genieten! Het is een prima ritueel voor het slapen gaan. Hugo doet tot nog toe gewoon mee met Isaac en weet niet beter dan dat voorlezen er gewoon bij hoort. Isaac vindt vooral rijmen erg leuk en maakt zinnestjes af. Soms doet ie opeens 'creatief' en rijmt hij met een eigen fantasiewoord. Sommige boekjes heb ik dag in dag uit, zelfs tot vervelens toe voorgelezen. Wanneer ik soms een paar pagina's smokkel, word ik meteen op mijn vingers getikt. Ik ga regelmatig met de jongens naar de Bibliotheek. Eerlijk gezegd ging ik de eerste keer met een beetje tegenzin. Ik was er al jaren niet meer geweest en verwachtte een stoffige bedoening. Maar het bleek een hypermodern gebouw, met veel kleur en een spannende kruipruimte met kussens voor de allerjongsten. Voor de wat oudere kinderen is er een leesauto: in de motorkap zitten boekjes die je in de auto zelf kunt bekijken. Het lijkt wel op een uitje."

Faas

Wat maakt iets tot een goed babyboekje?

Bij het uitkiezen van een goed boekje voor je baby is het belangrijk om zowel op de inhoud als op de uitvoering te letten. Die moeten goed aansluiten bij de ontwikkeling van je baby. Elke fase vraagt om andere boekjes. Soms volgen bepaalde fasen elkaar heel erg snel op. Maar soms is je kind ook wekenlang zoet met hetzelfde boekje, om vervolgens ineens een sprong te maken. BoekStart is te vinden in de Bibliotheek. In bijna alle Bibliotheken is inmiddels een hoek ingericht met speciale babyboekjes. Als je niet precies weet wat geschikt is voor je baby, kunnen medewerkers van de Bibliotheek je altijd helpen met advies. Alle babyboekjes, dus ook die van stof en ook die mee in bad kunnen, kun je lenen. Na het terugbrengen maakt de Bibliotheek de boekjes weer schoon: je hoeft zelf niets te doen. Zo heb je altijd de garantie dat de boekjes die je leent schoon zijn. Op de site van BoekStart staan veel tips voor leuke en geschikte babyboeken. Per boekje wordt kort uitgelegd waar het over gaat en voor welke leeftijdscategorie het geschikt is.

Een goed en verantwoord babyboekje moet voldoen aan: Wat de inhoud betreft:

- aandacht trekken en vasthouden
- contrasterend kleurgebruik, ook zwart-wit
- duidelijke en eenvoudige afbeeldingen
- interactiemogelijkheden
- eenvoudige tekst, dat geeft meerwaarde

Wat de vormgeving betreft:

- artistieke aantrekkelijkheid die de functie niet in de weg staat
- voor baby's hanteerbaar: zacht en licht van gewicht, en niet te groot,
- veilige uitvoering: dus geen scherpe hoeken en onderdelen die makkelijk losraken

Van een tot tweeënhalft jaar

De meeste kinderen zeggen hun eerste woordjes als ze ongeveer een jaar oud zijn. De een is daar iets eerder mee dan de ander. De eerste fase van woordgebruik gaat eigenlijk vrij langzaam. Kinderen moeten de fijne motoriek van het spreken - het bewegen van de lippen en tong - nog onder de knie krijgen. Ook al zegt je kind nog maar een paar woorden, het begrijpt er al veel meer. Wees er op bedacht dat een enkel woord verschillende betekenissen kan hebben. Een voorbeeld: als je kind 'papa' zegt en zijn armpjes opsteekt, betekent het zoveel als 'Papa, til me op'. Maar wanneer hij 'papa' zegt en tegelijk met een blokje komt aanzetten, maakt je kind duidelijk dat hij samen een torentje wil bouwen. En je moet ook niet vreemd opkijken als je kind iedere man 'papa' noemt. Aanwijzen en benoemen blijven nog steeds leuk, evenals rijmen en liedjes zingen. Maar je kunt het voorlezen uitbreiden door er zelf van alles bij te vertellen.

Tussen de anderhalf en twee jaar begint de woordenschatexplosie. Het is goed om de uitbreiding van woordenschat te stimuleren. Dat doe je al voldoende door voor te lezen en te spelen met je kind. Het voorlezen kun je steeds een beetje 'moelijker' maken door zelf een plaatje aan te wijzen en te vragen wat het is. Een kind van anderhalf of iets ouder zal proberen daar antwoord op te geven. Ook zal je zien dat je kind meer belangstelling krijgt voor de inhoud van de boekjes en eenvoudige situaties herkent: boodschappen doen, op de fiets zitten of in bad gaan.

Als je kind zo'n twee jaar is zal het woorden gaan combineren in zinnestels. Het gebruikt alleen het

zelfstandig naamwoord en het werkwoord: 'mama eten' of 'poes slapen'. Lidwoorden, voorzetsels en persoonlijke voornaamwoorden worden nog achterwege gelaten. Je kunt nu echt kleine gesprekjes voeren. Gebruik eenvoudige korte zinnen, maar vermijd kindertaal. Jij geeft het goede voorbeeld. Op deze leeftijd vinden kinderen het leuk om samen boekjes te lezen met situaties uit hun eigen leventje. Het geeft ze een geruststellend gevoel om te horen dat ook de muis, het hondje of de olifant met de po oefent, niet naar bed wil of een uitje maakt naar de speeltuin. Al die herkenbare situaties geven houvast. Dieren in de hoofdrol doen het trouwens altijd goed. De boekjes bieden als het ware visuele ondersteuning bij het begrijpen van taal en bij het ontdekken van de wereld.

Het uitspreken van sommige medeklinkers is in het begin lastig, daarom zal je kind misschien *toenen* zeggen in plaats van *schoenen*. Een kind dat bijvoorbeeld het woord *walvis* als *balvis* uitspreekt, zal je met grote ogen aankijken en misschien wel boos worden als jij ook *balvis* zegt in plaats van *walvis*. Het herkent immers alleen het woord *walvis*. De articulatie-techniek schiet namelijk nog tekort om het woord *walvis* goed uit te spreken.

Bron: Theo S. Kapteyn, 'De spraak- en taalontwikkeling van het kind'. 11.1.1.7(2) Verrijkings- of differentiatiefase 21/2 tot 5 jaar. Uit: www.audiologieboek.nl (2011)

Van tweeënhalft tot vier jaar

Omdat je nu kleine gesprekjes met je kind kunt voeren - waar het veel van opsteekt - zal het al gauw zinnestels met drie tot vijf woorden gaan maken. Tegelijkertijd gaat je kind steeds meer taalregels toepassen. Het zal lidwoorden en bijvoeglijke voornaamwoorden gebruiken en onderscheid maken tussen enkel- en meervoud. Ook de verleden tijd wordt met de leeftijd van ongeveer drie jaar gebruikt. Door het toepassen van grammatica maakt je kind natuurlijk 'fouten'. Maar als je goed oplet zie je dat er een systeem zit in de fouten. Stel: je weet niet beter dan dat je een meervoud maakt door -en achter een woord te plaatsen, dan ligt het voor de hand dat je ook woorden die een -s krijgen in het meervoud met -en vervoegt. Als *boek* in het meervoud *boeken* wordt, dan wordt *baby* vanzelfsprekend *babys*. Hetzelfde geldt voor de verleden tijd. Omdat je 'Papa pakte de banaan' zegt, is het niet meer dan logisch dat papa vervolgens 'valde over de schil'. Ga je kind niet nadrukkelijk corrigeren, maar herhaal gewoon de juiste vorm. Je kind is bezig om regels in taal te ontdekken. Dat er uitzonderingen bestaan, bevat het nog niet.

De verhaaltjes die je voorleest kunnen nu al een stukje ingewikkelder worden. Kijk goed naar je kind. Wat houdt je kind bezig? Wat begrijpt het? Kies verhaaltjes die dicht bij z'n belevingswereld staan. Het verhaal moet naast herkenbare ingrediënten ook iets nieuws of verrassend bevatten. Een bezoek aan de huisarts kan een goede aanleiding zijn om een boekje over de poppendokter te lezen. Onbewust krijgt je kind mee dat wondjes en ongelukjes bij het leven horen. Zelfs de pop kan zich bezeren. En het zal je peuter deugd doen als hij hoort dat ook de beer de komst van een nieuwe baby niet alleen leuk, maar ook lastig vindt. Door vragen over de verhaaltjes te stellen of je kind het verhaaltje te laten aanvullen met eigen belevenissen, wordt de woordenschat niet alleen vergoot, maar zal je kind ook steeds meer gaan nadenken en verbanden leggen. Rijmpjes en herhaling zijn nog steeds echte aanraders. Je kind wordt gestimuleerd om hardop mee te doen en zelf de zinnen af te maken. Voorlezen met stemmetjes kan leuk zijn, maar heeft niet echt een toegevoegde waarde bij peuters. Met intonatie en duidelijke articulatie kun je het verhaal ook levendig maken.

rette ketet

Taalverandering

Taal is permanent aan verandering onderhevig. Niemand zegt meer ze *blek* zelf brood. Honderden sterke werkwoorden hebben door de eeuwen heen plaats gemaakt voor zwakke. Aan bepaalde werkwoorden zie je dat ze in een overgangsfase zitten: *jaagde* of *joeg* en *waaide* of *woei* worden tegenwoordig naast elkaar gebruikt. De kans is groot dat over een aantal jaren niemand meer *joeg* of *woei* zegt. Het is niet gek dat je kind bij de verleden tijd altijd voor de zwakke vorm kiest. Zwakke werkwoorden zijn regelmatig, er zit duidelijk systeem in: werkwoordstam plus -te of -de. Je kind zal dus *loopte* zeggen in plaats van *liep* en *koopte* in plaats van *kocht*. Uitzonderingen en onregelmatigheid zijn altijd ingewikkeld. Als de bezwaren tegen de nieuwe vorm verdwijnen, moet je niet raar opkijken als *loopte* op de lange termijn de norm wordt.

Bron: Jan Stroop, 'Maar hun kunnen het niet helpen', Uit: Hun hebben de taal verkwanseld (2010)

BoekStart voor baby's

Samen boekjes bekijken is een gezellige manier om met je kind bezig te zijn. Op een heel vanzelfsprekende manier geven boeken aanleiding tot interactie tussen jou en je kind. Dit geldt al vanaf heel jonge leeftijd. Maar voorlezen is meer: het is bij uitstek een middel om de taalomgeving van je kind te verrijken.

Het landelijke project BoekStart is een speciaal programma dat bedoeld is om kinderen van nul tot vier in aanraking te brengen met boeken en hun ouders te stimuleren om voor te lezen. BoekStart wordt uitgevoerd door de Bibliotheek in samenwerking met de gemeente, het consultatiebureau en de kinderopvang. Zo'n 600 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen hebben dankzij een stimuleringssubsidie van Stichting Lezen voorlezen een vaste plek kunnen geven in het dagprogramma. In de Bibliotheek kun je allerlei babyboekjes lenen en voor jezelf zijn er boeken en tijdschriften over opvoeding. In een speciaal ingerichte BoekStarthoek vind je alles bij elkaar. Boeken lenen is handig om er achter te komen wat je kind leuk vindt. Je kunt steeds weer iets anders kiezen. Ook kom je boeken tegen waaraan je zelf misschien niet had gedacht.

• Als je baby drie maanden is, krijg je van de gemeente een waardebon voor het BoekStartkoffertje, mits de Bibliotheek in jouw omgeving meedoet aan BoekStart. Het koffertje bevat twee boekjes, een cd met liedjes en informatie over het belang van voorlezen.

• De Bibliotheek organiseert regelmatig bijeenkomsten voor ouders en hun baby's. Op die bijeenkomsten word je onder meer over het belang van voorlezen geïnformeerd, krijg je tips aangereikt hoe je het voorlezen leuk kunt maken en zie je welke boeken geschikt zijn bij een bepaalde ontwikkelingsfase. Ook is het gezellig om andere ouders met jonge kinderen te ontmoeten.

• Het is belangrijk dat je kind eigen boeken heeft. Wil je thuis een boekenplankje voor je kind inrichten? Ga dan naar www.kinderboekkorting.nl. Op deze site vind je veel kinderboeken waar je een aanzienlijke korting op kunt krijgen in de boekwinkel.

• Sinds 2010 doet de Universiteit Leiden onderzoek naar de effecten van BoekStart. De resultaten van de vergelijking tussen BoekStartkinderen en kinderen die nog niet met BoekStart hebben kennism gemaakt laten een duidelijk positief effect op de woordenschat van BoekStart zien. Op vroege leeftijd met voorlezen beginnen loont!

Wist je dat je baby gratis lid kan worden van vrijwel iedere Bibliotheek? Tot de leeftijd van negentien jaar is bij de meeste Bibliotheken het lidmaatschap gratis. Kom dus naar de Bibliotheek!

Bronnen: Alle uitgaven van BoekStart • Kleine leermachines, Why's met kleintjes (2013) • Suzanne Dikker en Maaïke Verrips, Kindertaal: van brabbel tot volzin • Theo S. Kapteyn, 'De spraak- en taalontwikkeling van het kind' • www.audiologieboek.nl (2011) Irene Krämer, Jong geleerd, Radboud Universiteit Nijmegen (2006) • Elwald Vervaet, Van AA tot Zebra, Why's met kleintjes (2012) • T. de Vos van der Hoeven, Praten moet je leren (2002)

BoekStart

BoekStart is ontwikkeld door Stichting Lezen en Sectorinstituut Openbare Bibliotheken. Het is onderdeel van het programma Kunst van Lezen en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW.

Meer weten? Ga naar www.boekstart.nl